

УДК 37.015.31:33

Ірина Пронікова

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті проаналізовано фінансову грамотність як складову економічного виховання учнівської молоді. Встановлено, що питання фінансової грамотності як складової економічного виховання учнівської молоді залишаються недостатньо розробленими у педагогічній теорії та практиці. Визначено цілі шкільної економічної освіти та виховання. Представлено основні аспекти економічного виховання учнівської молоді в умовах сучасної соціально-економічної ситуації в країні, її підготовка до вибору майбутньої професії. Визначено головні напрямки економічного виховання та самоствердження школярів в умовах ринку.

Ключові слова: *фінансова грамотність, економічне виховання, учнівська молодь.*

Постановка проблеми. Від якості та осучаснення змісту економічного виховання молодого покоління громадян України значною мірою залежить успіх започаткованих економічних реформ. Вивести економіку країни з кризового стану, оволодіти новим господарчим мисленням, зрушити вперед справу удосконалення нашого суспільства на шляху демократії може лише економічно підготовлена людина. Необхідність реформування системи економічного навчання зростає із прискоренням темпів економічних перетворень, із насиченням української економіки тими інституціями, без яких не можна уявити ринкову економіку початку третього тисячоліття. Важливою складовою цього процесу є навчання учнівської молоді фінансовій грамотності.

Аналіз досліджень та публікацій. Означену проблему розглядали вітчизняні педагоги, психологи, економісти. До найбільш вагомих робіт слід

віднести праці вчених: О. Аксьонова «Методика викладання економіки», М. Вачевського та В. Мадзігона «Основи економіки», А. Нісімчука та О. Падалка «Сучасні педагогічні технології», О.Т. Шпак «Економічна підготовка педагогічних кадрів в системі безперервної освіти». В зазначених роботах викладено та проаналізовано актуальні питання економічної освіти учнівської молоді, підготовки та удосконалення учителів, які викладають предмети економічного спрямування у школі [1;2;3;5].

У науковій літературі ряд авторів розглядає економічну освіту як «...процес засвоєння знань, умінь і навичок з метою формування соціально-психологічних якостей особистості з економічним мисленням...» [1]; як «важливий компонент загальної і професійно-технологічної культури працівників, що передбачає формування економічного мислення, економічно усвідомленого ставлення до праці, природи, матеріальних цінностей» [3]. Деякі дослідники у визначенні поняття «економічна освіта» уточнюють, які саме знання, уміння, навички повинна засвоїти молодь: знання економічних законів і категорій, ролі праці в суспільстві, знання економічної політики держави, оволодіння вміннями й навичками економічних розрахунків, вироблення вмінь аналізувати економічні процеси і явища, вміння організувати економічну діяльність [2].

Виклад основного матеріалу. Формування сучасного економічного мислення – не ізольована задача, а складова частина багатовекторного процесу певної переорієнтації суспільної свідомості, необхідність якої викликана глибокими якісними змінами, що відбуваються в житті суспільства. Сьогодні в умовах становлення і розбудови власної державності необхідно критично переосмислити багато теоретичних уявлень та подолати усталені стереотипи мислення.

Економічна освіта молоді почала формуватися в Україні як самостійний напрям педагогічної теорії та практики лише останнім часом, проте вона не виникла стихійно, а має апочатковану ще педагогами-дослідниками радянських часів, певну науково-теоретичну основу.

Суть будь-якої наукової проблеми складають суперечності, які можливо подолати за наявності відповідної наукової основи. Щоб з'ясувати, які суперечності визначають сутність проблеми економічного виховання школярів, необхідно шляхом аналізу в'яснити, чи можливо, використовуючи теоретико-педагогічні та методичні надбання, які дісталися у спадок національній школі, вирішувати проблему підготовки молоді до трудової діяльності, виховання її економічної культури.

В цілому економічне виховання школярів переслідує такі цілі та спрямоване на розв'язання таких завдань:

1. *Застосування економічних знань, категорій, законів.* Кожна людина все своє свідоме життя перебуває в економічних відносинах з іншими людьми на приватному (офіційному) рівні та зацікавлена будувати відносини так, щоби отримати з цього певну користь. Це потребує економічних знань.

2. *Формування економічної свідомості, економічного мислення, економічної культури.* На основі отриманих економічних знань учням слід удосконалювати економічне мислення, виробляти власний стиль, щоб свідомо застосовувати на практиці орієнтири економічної поведінки.

3. *Орієнтація учнів на модель особистої економічної самочинності,* яку в житті можна досягнути за умови свідомого вибору майбутньої професії, виду та сфери економічної діяльності [1].

Економічне життя в нашій державі перебуває на стадії істотного реформування, зумовленого об'єктивною потребою переходу до ринкових відносин. При цьому істотних змін зазнає не тільки виробництво, але й психологія та культура працівника. Він повинен бути передусім гарним господарем, вміти визначати найбільш доцільний виробничий напрям, аналізувати чинники, що матимуть найістотніший вплив на спроектоване ним виробництво, прогнозувати перспективи його можливого розвитку, здійснювати відповідні розрахунки. Напротивагу недалекому минулому сучасний працівник відрізняється насамперед ставленням до предметів, знарядь праці, кінцевого продукту праці. Він є суб'єктом певної форми

власності. Успадкована система підготовки учнівської молоді до трудової діяльності неспроможна забезпечити формування цих якостей, будучи зорієнтованою на так звану «всенародну власність».

Звідси випливає основна суперечність, яка проявляється у невідповідності педагогічних можливостей успадкованої системи економічної підготовки молоді об'єктивним потребам сьогодення. Ця система переважно відповідала тим вимогам, яким мала відповідати трудова участь людини в умовах тоталітарної держави. Водночас вона не може бути без належних змін перенесена в практику роботи національної школи насамперед тому, що її цільовий компонент (представлений метою та завданням економічної підготовки) не відповідає сучасному виховному ідеалові.

Школа повинна бути не лише навчальним закладом, а й школою співробітництва. Виходячи з цього в центрі виховної моделі повинна бути особистість школяра з його задатками, здібностями та нахилами.

Таким чином, ми визначаємо два основні, на нашу думку, напрямки економічного виховання школярів:

1. Зовнішній – спрямований на становлення людини як суб'єкта економічної діяльності;
2. Внутрішній – процес економічного саморозвитку особистості.

Результатом взаємопроникнення цих двох напрямків є вироблення базових елементів економічної структури особистості: мислення, свідомості, що формують економічні інтереси, норми, переконання; поведінки, яка визначає вибір професії, психологічну та професійну адаптацію та економічну культуру [2; 7; 8; 9].

Важливим чинником виховання таких якостей, які з часом повинні перерости в норму поведінки, є практична участь школярів у роботі підприємств різної форми власності.

Для успішного розв'язання завдань, які сучасні ринкові перетворення ставлять перед системою освіти, слід приділяти належну увагу проблемі становлення широкої палітри економічної освіти та виховання школярів.

Особливої ваги набуває переорієнтація змісту освіти та виховання школярів на питання саморозвитку особистості, її умілого керування цим процесом для успішного самоствердження в умовах ринку. Виділяємо два основні напрямки:

- 1) передача школярам соціально-економічного досвіду розвитку ринкових відносин, формування системи знань про сучасну ринкову економіку, основні її суб'єкти та принципи функціонування;
- 2) створення належного підґрунтя для соціальної адаптації особистості шляхом набуття необхідних якостей для майбутньої економічної діяльності, враховуючи при цьому її індивідуальні задатки. [7; 8; 9].

Одним із важливих завдань економічного виховання є навчання учнівської молоді фінансовій грамотності. Основи цього процесу закладаються в сім'ї. Адже саме тут вперше в реальному житті дитина зустрічається з матеріальними клопотами, фінансовими прибутками та витратами батьків, з такими економічними поняттями як «гроші», «витрати», «купівля». В сім'ї батьки мають прищеплювати дітям економічну самостійність та господарську підприємливість [4;6;7:8].

Для поглиблення та розширення змісту профільних предметів або забезпечення профільної прикладної та початкової професійної спеціалізації навчання в старшій школі пропонуються курси за вибором, які враховують інтереси, здібності та життєві плани учнів, з одного боку, та відповідають профілю школи, з іншого. До варіативної частини профільної школи віднесено такі економічні курси, як «Основи підприємницької діяльності», «Власна справа», «Основи менеджменту», «Основи споживчих знань», «Цікава економіка», «Глобалізація».

Розвиток не тільки економічного мислення, але й фінансових компетенцій і культури має забезпечувати новий курс «Фінансова грамотність», який пройшов апробацію у низці шкіл. Курс за вибором «Фінансова грамотність», підготовлений Університетом банківської справи Національного Банку України, передбачає ознайомлення учнів 10-х класів із

сучасними фінансовими продуктами та послугами, розвиток у них навичок використання таких продуктів, а також вміння планувати власне фінансове майбуття. Відповідно до загальних цілей курсу основні завдання полягають в тому, щоб через практичну діяльність, адаптовану до вікових особливостей учнів, сформувати певні економічні компетенції.

Навчально-методичний комплект, підготовлений за загальною редакцією професора Т. Смовженко, включає програму курсу, навчальний посібник, робочий зошит для учнів та навчальний посібник для вчителя [10]. Ми вважаємо, що курс «Фінансова грамотність» має бути введений в загальноосвітніх закладах України як обов'язковий.

Підвищений інтерес шкільної молоді викликає проблема розвитку підприємливості як необхідної в сучасному світі якості особистості. Держава зацікавлена в розвитку підприємництва. Це відповідає національним інтересам, оскільки сприяє зміцненню ринкової економіки, створенню робочих місць і зниженню безробіття, росту обсягу вироблених товарів та послуг, реалізації соціальних програм та вирішення інших соціально-економічних проблем. Крім того, це обумовлює соціальне замовлення суспільства щодо підготовки молоді до підприємницької діяльності.

Висновки. Узагальнення науково-педагогічних джерел та існуючого досвіду свідчить про те, що економічна освіта учнів здійснюватиметься найефективніше, якщо в процесі її здобуття буде пробуджений інтерес до економіки як сфери життєдіяльності людини та людського суспільства, а школа здійснюватиме системний підхід до її здобуття. Впровадження в навчальний процес предмету «Фінансова грамотність» як обов'язкового буде важливою складовою економічного виховання учнівської молоді. Досліджувана проблема потребує подальшої розробки.

Список використаних джерел

1. Аксьонова О. В. Методика викладання економіки / О. В. Аксьонова // Навчальний посібник. – К. : КНЕУ, 1998. – 280 с.

2. Аменд А. Ф. Проблемы воспитания, обучения и развития подрастающего поколения / А. Ф. Аменд // Избранные статьи: в 2 т.; под общ. ред. А. А. Саламатова, А. А. Горчинской. – Челябинск: Изд-во Челяб. гос. пед. ун-та, 2010. – Т. 1. – 505 с.

3. Вачевський М. В. Основи економіки / М. Вачевський, В. Мадзігон // Навчальний посібник для учнів ліцеїв, коледжів, гімназій та загальноосвітніх шкіл 10 – 11– 12 класів. – К. : Педагогічна думка. – 2007. – 612 с.

4. Збірник програм з економіки для загальноосвітніх навчальних закладів (курси за вибором). Частина І. 10-11 класи (для 11 класу). – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – 56 с.

5. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак // Навчальний посібник. – К: Видавничий центр «Просвіта», 2000. – 368 с.

6. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Економіка. 11 клас. Рівень стандарту, академічний рівень. – К., 2010. – 14 с

7. Пронікова І. В. Актуальні проблеми економічної освіти учнів // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка // Випуск № 130. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів, 2015. – № 130. – С.348 – 351.

8. Пронікова І. В. Формування економічного мислення учнів // Педагогічний альманах. Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради // Збірник наукових праць. Випуск 27. – Херсон. – 2015. – С. 89-94.

9. Пронікова І. В. Виховання підприємливості та формування економічного мислення в учнів // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. // Випуск №137. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів, 2016. – № 137. – С. 342 – 345.

10. Фінансова грамотність : навчальний посібник для вчителя / авт. кол.; за ред. д.е.н., професора Т. С. Смовженко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – К., 2013. – 435 с.

Ирина Проникова. ФИНАНСОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЁЖИ

В статье проанализирована финансовая грамотность как составляющая экономического воспитания учащейся молодёжи. Установлено, что вопросы финансовой грамотности как составляющей экономического воспитания учащейся молодёжи остаются недостаточно разработанными в педагогической теории и практике. Определены цели школьного экономического образования и воспитания. Проведен анализ особенностей и представлены основные аспекты экономического воспитания учащейся молодёжи в условиях современной социально-экономической ситуации в стране, её подготовка к выбору будущей профессии.

***Ключевые слова:** финансовая грамотность, экономическое воспитание, учащаяся молодёжь.*

Iryna Pronikova. FINANCIAL LITERACY AS INTEGRATED PART OF ECONOMIC EDUCATION OF PUPILS

Our research analyses aspects of economic education at secondary schools in Ukraine. We have outlined the main features of economic education of pupils in current socio-economic situation in the country, their preparation to choose future profession.

Key words: economic education; economic formation of pupils; students.